

"ויקר" - אלו תפילין

פתח דבר:

במגילת אסתר (ח, טו) מופיע הפסוק: "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר". מדובר באחד מהפסוקים המרכזיים בחג הפורים, בו מתארת המגילה את כל ההשפעות להן זכו היהודים בתשועתם הגדולה מיד המן האגגי.

בנוסף לכך - הפסוק הינו אחד מארבעה הנאמרים בקול רם על ידי כל הציבור, ורק אחר כך הוא נקרא בפי החזן. לבטח יש טעם בעובדה זו.

כמו כן ישנה תופעה מעניינת בהקשר לפסוק זה: ניגונים רבים הולחנו על תיבותיו והם מושרים ביום הפורים בדבקות רבה בפי כולם - הלוא דבר הוא!

טעם הדברים - ככל הנראה טמונים בעומק מילותיו של הפסוק סודות תורה ורזים נעלים. במאמר הבא נעמוד על הדברים בעזרתו יתברך.

המן הרשע גזר על תורה יו"ט מילה ותפילין

הגמרא במסכת מגילה (דף טז:) מביאה את דרשת חז"ל: "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" - אמר רב יהודה: אורה זו תורה, שמחה זה יו"ט, ששון זו מילה, ויקר אלו תפילין".

רש"י זצ"ל מפרש על אתר: על כל אלו המן הרשע גזר לבטלם. וכן הוא בתרגום.

פורים דיליה

ולכאורה יש להבין, מדוע ראה המן לבטל את עם ישראל דווקא ממצוות אלו, ולא גזר עליהם לעקור את שאר מצוות התורה.

הערה נוספת: הנה ידוע כי הסעודות בחנוכה - הם סעודות הרשות, ומאיך בפורים יש חיוב סעודה מדין "משתה ושמחה". וידועים דברי הלבוש זצ"ל בהלכות חנוכה (והובאו במשנ"ב סי' תרע סק"ו) שביאר את טעם החילוק, וז"ל:

"ומפני שלא נמסרו ישראל באותו זמן ביד מושל אחד שהיה מושל עליהם להריגה כמו שהיה בימי המן, אלא שבאו האויבים עליהם למלחמה ולא בקשו מהם אלא ההכנעה, ולהיות ידם תקיפה על ישראל ולהעבירם על דתם, כידוע ממעשה אנטיוכוס שלא גזר עליהם להרוג ולהשמיד רק צרות ושמדות כדי להמיר דתם, כדרך המלכים המנצחים זה את זה וכובשין אחד מדינות חבריהם ומכריחין לאמונתן. ואם היו ישראל מכניעים להם להיות כבושים תחת ידם ולהעלות להם מס וחוזרים לאמונתם חלילה, לא היו מבקשים יותר, אלא שנתן השם יתברך וגברה יד ישראל ונצחום, לכך לא קבעום אלא להלל ולהודות, ולא למשתה ושמחה... אבל בימי המן שהיתה הגזירה להרוג ולהשמיד את הגופות שהוא ביטול משתה ושמחה, ולא את הנפשות שאפילו המירו דתם ח"ו לא היה מקבל אותם, לכך כשנצלו ממנו קבעו להללו ולשבחו יתברך גם כן על ידי משתה ושמחה", עכ"ל.

מדבריו למדנו שגזירת המן היתה רק על הגופים ולא על עניני הדת, ואילו בדברי הגמרא הנ"ל משמע שהוא גזר גם על עניני הדת - שלא יעסקו בתורה, ושיבטלו את מצוות יו"ט מילה ותפילין. וצריכים להבין מהו פתרון הדברים.

המן ביקש לבטל מהם את ה"אות"!

דרך אחת יש להציע בביאור הדברים: עיקר החילוק הינו מהי המטרה ומהו האמצעי, כי המן הרשע תכלית כוונתו היתה להשמיד להרוג ולאבד

את הגופים ולא להשאיר זכר לכלל ישראל, אבל ידע הוא היטב שבכדי שתהא לו את האפשרות להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים רח”ל צריך קודם לכן לבטל מהם את המצוות המבדילות אותם מהגויים, והם אלו אשר מגינות ושומרות עליהם מכל רע, כי מעידות הם לעיני כל בשר כי “בנים אתם לה’ אלוקיכם”, ואכן כל אלו המצוות נקראות “אות”:

ברית מילה נקראת אות וברית בין כלל ישראל לאבינו שבשמים כדכתיב (בראשית יז, יא): “והיה לאות ברית ביני וביניכם”, וכן שבת ויו”ט - “אות היא לעולם” (שמות טז, יז), כך גם התפילין נקראו אות - “והיו לך לאות על ירך” (שמות ט, ט). ולימוד התורה עולה על כולנה - כי “תורה מגנא ומצלא” (סוטה כא.) ו”תלמוד תורה כנגד כולם”.

ועל כן המן הרשע הבין שבכדי לשלוט על גופם ולאבדם, עליו לקלף מהם את “שכבת ההגנה” העוטפת אותם וזאת באמצעות ביטול אותם מצוות - רק כך יעלה זממו בידו לכלותם ולהשמידם מעל פני האדמה רח”ל. אולם, ראיתי על אותה הדרך נקודה נוספת בעומק הדברים, ובנתיב זה יעלה בידינו יסוד גדול וחשוב עד מאוד עליו נרחיב במאמר הנוכחי.

גזירות המן כנגד גזירות היוונים - ולכן ביקש לבטל את מצות התפילין

בספר מנות הלוי (אסתר ח, טז) מפרש הגאון רבי משה זצ”ל (בנו של מחבר הספר - הגאון רבי שלמה אלקבץ זצ”ל): אלו הגזירות שגזר עליהם המן הרשע הם כנגד שלושה הגזירות אשר גזרו היוונים - שבת, ראש חודש ומילה, כנגד שבת גזר המן על התורה כי “לא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא כדי לעסוק בתורה” (ירושלמי שבת פט”ו ה”ג). וכנגד ראש חודש - רצה לבטל ימים טובים, כי מכח קידוש הלבנה יחולו הימים טובים, והשלישי הוא מצות מילה כמו שגזרו היוונים. והדבר שהמן הוסיף לגזור עליהם מדעתו - הוא בביטול מצות התפילין.

פורים דיליה

הגאון רבי משה אלקבץ זצ"ל אף ביאר את טעם הדבר: המן חשב וניסה להבין מדוע לא יעלה ביד היוונים לבטל את ג' המצוות - שבת, ראש חודש, וברית מילה. הוא הגיע למסקנה כי הם לא יצליחו רק מפני היראה שהיו המה יראים מעם ישראל, והיראה נובעת מקדושת מצות התפילין. וכמו שנאמר (דברים כח, י): "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ודרשו על זה חז"ל במסכת מנחות (דף לה:): "אלו תפילין שבראש". ועל כן גזר על התפילין כדי שכך יוכל לבטל מהם את שאר ג' המצוות אשר היוונים כבר הבינו שהם הבסיס לקיומו של כלל ישראל, עכת"ד.

מבואר אפוא שהמן הרשע הבין שהמפתח לשלוט על כלל ישראל הוא על ידי ביטול מצות תפילין, וכל זמן שהם דבקים במצוה זו שום אומה ולשון לא יוכלו להם. דבר נוסף הוא ידע: אם ישבית מהם את מצות התפילין יעלה בידו למנוע מהם את קיום שאר המצוות. וכך תיסלל דרכו בבטחה להוציא אל הפועל את מגמתו להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים רח"ל.

ונראה בעזרי"ת להעמיד כמה דרכים נוספות בהבנת הענין שדווקא ביטול מצות התפילין, תגרום למטרתו - השמדת היהודים - להתבצע.

"כל המניח תפילין מאריך ימים!"

ראשית כל: נראה לומר בפשטות - המן הרשע ביקש לקצר את ימיהם של ישראל בצורה "טבעית", ולכן רצה לבטל מהם מצות תפילין שסגולתה - אריכות ימים.

וכך מבואר בגמרא במסכת מנחות (דף מד:): "כל המניח תפילין מאריך ימים, שנאמר (ישעיהו לח, לז): "השם עליהם יחיו ולכל בהן חיי רוחי ותחלמני והחייני".

"ושכנתי בתוכם" - ע"י התפילין

עוד אפשר לבאר על פי מה שמבואר בספרים שבשל מצות התפילין הקב"ה משרה שכינתו על ישראל, וכשם שהשרה שכינתו בזמן שבית

המקדש היה קיים, כן עכשיו אף שנחרב ואנו בגלות, באמצעות הנחת תפילין יש השראת השכינה.

וידוע כי על מה שכתוב בפסוק (שמות כה, ז): ”ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם” - דרשו (עיין באלשיך שם על הפסוק): ”בתוכו - לא נאמר, אלא בתוכם”, ובזוהר הקדוש מבואר שהפסוק הנ”ל נאמר על מצות התפילין, וז”ל (זוהר, מדרש הנעלם פרשת חיי שרה): ”ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם”, ושמענא מאבון דהכא סתים טעמא דתפילין בהאי פסוקא”.

המן לא טיפש היה, ועל כן ידע שאם השכינה תשרה בתוך בני ישראל לא קיימת האפשרות להזיק ולהרע להם, אמנם על ידי ביטול מצות התפילין והסרת השכינה מתוכם, יוכל לשלוט עליהם ולהשמידם חלילה.

ונראה שיסוד זה מבואר בספר דרך ה' להרמח”ל זצ”ל (ח”ד פ”ו) שם כתב דברים נפלאים על מצות התפילין, ונעתיק מעט מלשונו שם:

”אך ענין התפילין הוא, כי נתן הבורא יתברך לישראל שיהיו ממשיכים עליהם המשך ממש מקדושתו יתברך ויתעטרו בו, באופן שכל בחינותיהם הנפשיות והגופיות יחסו תחת האור הגדול הזה, ויתקנו בו תיקון גדול. והוא מה שאמר הכתוב (דברים כה, י): ”וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך”, ותלה ענין זה במצוה זו - בכל הלכותיה ופרטותיה”, עכ”ל.

הוא אשר הבאנו מהזוהר הקדוש שהשכינה שורה בישראל בזכות מצות התפילין. ועל כן הצעד הראשון בו נקט המן הרשע - לבטל מהם את השכינה השרויה בראשם ובליבותיהם.

סגולת התפילין - שמירה מהמזיקין

ובאמת מצינו במקומות רבים כי סגולתם של התפילין היא לשמור את האדם מן המזיקין הרוחות והשדים למיניהם, ודבר זה מבואר בירושלמי במסכת ברכות (פ”ה, ה”א) שם הובא מעשה נורא ברבי אבון שנכנס לארמון

פורים דיליה

המלך בכדי לדבר עמו. כאשר יצא לא נזהר לצאת דרך אחוריו כדרך היוצאים מלפני המלך, אלא הפך פניו לצד הדלת ואחוריו כלפי המלך.

עבדי המלך ניגשו אליו בכדי להורגו כעונשו של מבזה המלכות. ונעשה לו נס שנראה היה להם כאילו שני ניצוצות של אש יוצאים מאחורי ערפו - ונבהלו מכך מאוד, ולכן הניחוהו לנפשו.

ומסיים הירושלמי: "לקיים מה שנאמר: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" כל - אפילו רוחות ואפילו שדים".

הוסיף על כך בספר מעלות התפילין (נדפס לפני כמאה שנה): שתי ניצוצות האש שיצאו מאחורי ערפו של רבי אבין, נבראו משתי הרצועות היוצאות מקשר הדל"ת המונח בעורף!

בכה התפילין לשמור את האדם גם מהמלאכים!

והנה לא זו בלבד שהתפילין מגנים על האדם מהמזיקים והרוחות, אלא בכוחם לנטור את האדם גם ממלאכי מרום המבקשים להזיקו!

וכך כתב בספר ראשית חכמה (שער הקדושה פ"ו) בשם התנא דבי אליהו, וז"ל: כתוב (בראשית לב, כה): "ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו" - אמרו ז"ל: מלמד שרצה להרגו ולא היה בו כח, מפני שיעקב אבינו ע"ה היה מזויין תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו, הדא הוא דכתיב: "וירא כי לא יכול לו", וידוע כי איש זה היה שרו של עשיו, עכ"ל.

"תפילין שבראש!"

וכן מצינו בגדולי הדורות סיפורים רבים על קדושת התפילין, נזכיר כאן סיפור אחד מני רבים:

הגאון רבי שלמה היימן זצ"ל ראש ישיבת תורה ודעת סיפר (חידושי רבי שלמה עמ' קצד): היה זה כאשר גאון הדורות הגר"א מוילנא זצ"ל נדד בדרכים

מעיר לעיר, ויהי באחד הימים הוא נקלע לאכסניה אחת. בהגיע זמן התפילה רצה הגאון להתפלל אך לא התאפשר לו כי הבית מלא היה בשיכורים. שאל הגאון זצ”ל את בעל הבית האם יש ברשותו חדר שקט וצדדי בו יוכל להתפלל כראוי, ענהו בעל האכסניה ”יש לי חדר פנוי, אבל הוא מיועד עבור מושל המחוז המתאכסן אצלי, אם רוצה אתה - יכול הנך להתפלל שם עד בוא המושל”.

הגאון זצ”ל נעמד להתפלל. כאשר היה הוא באמצע התפילה המושל הופיע - לשאלתו מיהו אשר העז להיכנס לחדרו, אמר לו בעל האכסניה כי איש קדוש מתפלל שם. המושל התמלא בחימה וציווה את משרתו שייגש לחדר ויפליא את מכותיו ב”פולש הזר”.

המשרת והשר פנו לחדר, אולם כאשר נכנסו וראו את דמותו של הגר”א זצ”ל כשהוא עטור בטלית ותפילין - שבו במנוסה ובפחד בלא להפריעו מתפילתו.

לאחר מכן שאל בעל האכסניה את הגר”א זצ”ל, מדוע נבהלו מפניו. השיב לו הגר”א זצ”ל שהדבר פשוט, כי נתקיים בו מאמר חז”ל בגמרא במסכת מנחות (דף לה:): ”וראו כל עמי הארץ כי שם ה’ נקרא עליך ויראו ממך” - ודרשו חז”ל על כך: - אלו תפילין שבראש.

הוסיף בעל האכסניה ושאל: הלוא כמה פעמים הכו אותי הערלים על ראשי - גם בעת שלבשתי תפילין?...

השיב לו הגר”א זצ”ל: לא לחינם אמרה הגמרא ”אלו תפילין שבראש” ולא ”אלו תפילין שעל הראש”, שכן דוקא אם התפילין נמצאים בראש פנימה, אז ”שם ה’ נקרא עליך”, אך אם הם מונחים על הראש גרידא - אין להם כל השפעה...

וברור שכל דברי הגר”א זצ”ל עמוקים הם עד למאוד, וכבר אמרו חז”ל: ”יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים”, ו”שיחת חולין של תלמידי

פורים דיליה

חכמים צריכה תלמוד", וראוי להקדיש מחשבה רבה על מנת להבין את דברי קדשו.

המבחן לקיום מצות תפילין כראוי

כך ידוע גם בשם הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל: אם תראה שהגויים אינם חוששים וחרדים מפניו של יהודי החבוש בתפילין, אין זה אלא משום שאין אנו מקיימים את המצוה כצורתה וכמתכונתה המקורית, הן מצד עניינה והן מצד הלכותיה פרטיה ודקדוקיה.

תפקידם של תפילין "של יד" ו"של ראש"

ונקדים בזה שאלה: מדוע בתפילין של ראש ארבעת הפרשיות מונחות בארבעה בתים נפרדים, ובתפילין של יד - אותם הפרשיות כתובות על קלף אחד ומונחות בבית אחד?

עוד יש לעיין: מפני מה מקום תפילין של ראש הוא בראשו של אדם - "מקום שמוחו של תינוק רופס", ואילו תפילין של יד אמור להיות מכוון כנגד הלב?

אמנם ביאור הענין הוא כפי שכתב בספר "ברוך שאמר" לרבינו שמשון בן אליעזר זצ"ל (ליקוטי הגהות אות ח'). וכבר קדמו המאירי זצ"ל (חיבור התשובה - משיב נפש מאמר ב פרק ב): לפי שבראש יש ארבעה חושים - ראייה, שמיעה, טעם, וריח. וביד ישנו רק חוש אחד - חוש המישוש. לכן בתפילין של ראש יש ארבעה בתים, ובשל יד בית אחד, לרמז שצריך לשעבד את כל חושי האדם לפניו יתברך.

ועל מנת שפרשיות התורה הכתובות בתפילין ישפיעו מתוכנם על כל החושים, לכן מניחים את התפילין בסמוך לשני האברים החשובים והמרכזיים שבאדם - המוח והלב. ובמקומות אלו הנשמה מתגברת תגבורת גדול, וכלשונו של הרמח"ל זצ"ל בדרך ה' (ח"ב פ"ו), ולכן ציוה הקב"ה להניחם שם בכדי שימשך אור התפילין על גופו ונשמתו של אדם.

ואם כן יש לומר שהמניח תפילין במטרה לזכות להשפעתם על כל חושיו - התפילין יהיו חלק מנפשו רוחו ונשמתו - על כגון דא אמרנו שאם התפילין בראש, כלומר שהשפיעו את השפעתם על מהות האדם, אזי בכוחם להבריח את הגויים, המזיקים והרוחות. וזהו תוכן הפסוק ה”ויראו כל עמי הארץ כי שם ה’ נקרא עליך ויראו ממך”!

כשיקבע בלבו ש”אין עוד מלבדו” - אף אחד לא יוכל לשלוט בו!

ונראה להוסיף עוד ביאור בזה. נפסק בשו”ע (סי’ כה סעיף ה’): ”יכוון בהנחתם - שציונו הקב”ה להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים, על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המת, כדי שנזכור ניסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מורים על יחודו, ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו”.

כמדומני שראוי להשוות את הדברים עם מה שכתב הגר”ח מוואלוז’ין זצ”ל בנפש החיים (שער ג’ פרק יב) בזה”ל: ”ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה, להסיר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל - כשהאדם קובע בלבו לאמר: הלא ה’ הוא האלקים האמת, ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם, וכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית”ש. ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם. ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ב”ה - כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל”.

והלוא זהו תוכנם של פרשיות התפילין - להורות על יחודו ואחדותו בעולם ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים, ואין אדם יכול לנקוף אצבעו אם קודם לכן לא הכריזו עליו מלמעלה. ואם כן מי שיחדיר זאת לראשו, וישעבד לכך את מחשבתו, ממילא אף אחד לא יוכל להרע לו.

פורים דיליה

זהו המכוון בדברי הגר"א זצ"ל: "אלו תפילין שבראש!" ולא "תפילין שעל הראש".

בכל אופן לפי מה שנתבאר, מובן היטב מדוע המן הרשע רצה לגזור ולבטל דוקא את מצות התפילין, מפני שידע הוא היטב שכל זמן שתפילין בראשן ובזרוען של כלל ישראל - אין לו כל יכולת אפילו להתקרב להרע להם.

מדוע לא נכתב: "ליהודים היתה תורה ויו"ט ומילה ותפילין"??...

נעמוד על עוד נקודה חשובה:

כאמור, חז"ל דרשו את הפסוק "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" - אורה זו תורה, שמחה זו יו"ט, ששון זו מילה, ויקר זו תפילין. והעירו המשגיח דמיר הגאון רבי ירוחם זצ"ל (דעת תורה דברים עמ' סו), וכן גם השפת אמת זצ"ל (פורים תרמ"ח): יש להבין, מדוע לא פירש הכתוב להדיא: "ליהודים היתה תורה ויו"ט מילה ותפילין", ומדוע כתב את הדברים ברמיזה עד שהוצרכו רבותינו ז"ל לגלות לנו את כוונת הפסוק?

התירוץ בזה הוא: בני אותו הדור של מרדכי ואסתר שזכו לניסים באמצעות התשובה השלימה והתפילות שבקעו רקיעים, בודאי נתעלו כל כך עד שהרגישו את ה"מאור שבה" - שהתורה לבדה היא האורה, וכן הם חשו שיו"ט הוא הגורם לשמחה, ומילה היא ששון כמאמר הכתוב: "שש אנוכי על אמרתך", והתפילין המה היקר והכבוד האמיתי!

ולכן הכתוב לא פירשם במפורש אלא ברמז, ללמדנו שכך ראוי להרגיש, שהתורה היא אורה, והמצוות המה הגורמים לשמחה ולכבוד, ואין זה עול וטורח ח"ו.

וכאשר האדם יעבוד ויגביר את אש האמונה בקרבו עד שירגיש ויכיר את האור והשמחה שבתורה ובמצוות יזכה למעלות גדולות ונשגבות עד למאוד!

”פעם היה רק תורה והיום יש גם תורה”...

ובנותן ענין להביא דבר נפלא שמקורו בספר אהל משה (על פורים עמ' רסב

בהערה):

מרן הרב שך זצ”ל נהג להזכיר תמיד את מעלת הדורות הקודמים. פעם שאלוהו: במה ובאיזה ענין היתה חשיבות אותם הדורות שקדמו לדור שלנו?

השיב מרן זצ”ל בזה”ל: היה פעם תורה וכן היום יש תורה, היה פעם יראת שמים יש גם היום יראת שמים. היה פעם חסד גם היום קיים חסד. אלא שההבדל בין דורות הקודמים לדור שלנו - נעוץ בזה: נכון היום יש תורה אבל היא בבחינת ”גם תורה”, מה שאין כן פעם - בדורות הקודמים - היה ”רק תורה”! זהו החילוק בינינו לבינם!

כי פעם לא היה בראש מאומה מלבד תורה, אך היום הראש דומה לסופרמרקט ענק בו ישנן כמה וכמה מחלקות עם כל מיני מוצרים, כך אצלנו קיימים כל מיני ”עניינים חשובים” - בין השאר קיימת גם מחלקה של תורה, אבל המחשבה עמוסה במוצרים של עוה”ז והבלי הזמן!

כך מובא (שם) על הרבנית קופשיץ ע”ה, שזכתה בחייה להיות אמם של גדולי תורה ומאורי ישראל. פעם נשאלה כיצד זכתה להיות אמה של מלכות - מאן מלכי רבנן - בנים וחתנים כאלו?

ענתה הרבנית ע”ה: ”כי רציתי”, כשנשאלה: הלוא כולם רוצים בנים כאלו? ... ענתה הרבנית ע”ה: כן, זה נכון כולם רוצים ”גם בנים כאלו”, אבל אני, לא רציתי שום דבר אחר מלבד בנים ובני בנים תלמידי חכמים עוסקים בתורה ובמצוות!

זאת היא המעלה אליה צריכים אנו לשאוף ולכסוף, להרגיש בתורה ובמצוות את האור ואת שמחת החיים עד שלא נצטרך מאומה, כי הם יקיפו את כל חיינו ומאוונו.

פורים דיליה

וזהו שבא הכתוב ללמדנו באומרו "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר". הפלא ופלא!

מצות תפילין - עדיין היא מרופה בידן!

ולצערינו, בני אדם אינם מחשיבים את מצות התפילין בערך הראוי לה, וכבר דרשו חז"ל בגמרא במסכת שבת (דף קל): "תניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל מצוה שמסרו ישראל עצמן עליהם למיתה בשעת השמד, כגון עבודת כוכבים ומילה - עדיין היא מוחזקת בידם. וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמן עליה למיתה בשעת השמד, כגון תפילין - עדיין היא מרופה בידם".

ונייחד כמה מילים במה שנוגע למצות התפילין, כדי שנוכל להתחזק בה ונזכה להרגיש את ה"יקר" שבה, וכמו שהרגישו בימים ההם. ונביא מקורות לחשיבותה וסגולה של מצוה יקרה זו - מצות התפילין, בכדי לקבל השגה כל שהיא מערכה האמיתית.

"איך מניחין דבר קדוש כזה על הגוף?"

קדושה עצומה מתקדש האדם בעת שלבוש הוא בתפילין, וראוי ונכון לזכור את הדברים.

כבר הבאנו בתחילת המאמר את לשונו של הרמח"ל זצ"ל בספרו דרך ה', שבאמצעות התפילין נתן הקב"ה לישראל שיהיו ממשיכים עליהם המשך ממש מקדושתו יתברך ויתעטרו בו, הרי לנו שעל ידי התפילין נמשכת על הגוף החומרי מקדושתו יתברך.

ומובא שהחידושי הרי"ם זצ"ל הפליג מאוד על הגדלות של הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל אשר קודם הנחת התפילין היה שופך נחלי דמעות באומרו "איך מניחין דבר קדוש כזה על הגוף?" שהרי תפילין הן "תשמישי קדושה" וקדושתם גדולה עד מאוד, ועם כל זאת האדם מניחם על גופו עד שהם נהיים חלק בלתי נפרד ממנו!

התפילין על הגוף - רק באמצעות מחיצות!

ולהבין איך שייכת מציאות מעין זו, שפרשיות התפילין יהיו חלק מגוף מלא חומר, יש להביא את דברי הגאון רבי שמשון פינקוס זצ”ל (שיחות פורים):

לכאורה יש להעיר מדוע פרשיות התפילין מונחות בתוך ”בתים” מעור בהמה, והבתים הם אלו שמונחים על ראש האדם, הלוא טוב היה להניח את הפרשיות על הראש, וכך היתה להן השפעה רבה וגדולה יותר על חושי האדם - ללא כל חציצה, לשם מה זקוקים אנו ל”מחיצה” בין הפרשיות לגופו של האדם.

ענין זה בא לידי ביטוי בדברים נוספים: התפילין עצמם צבועים בצבע שחור, הם נתונים בתוך בתים בתוך עור של בהמה, וגם כשכבר הונחו על ראש האדם עדיין מפרידה ביניהם לבין מוחו - עצם הגולגולת שהיא עצם קשה מעצמות האדם. הרי לנו כי בין פרשיות התפילין למוח האדם ישנן ארבע מחיצות, מה פשר הדבר?

ותירץ הגאון רבי שמשון זצ”ל: אדרבה והיא הנותנת, רק בגלל אותן מחיצות יכולים אנו להניח את התפילין על הגוף, ובלעדיהן לא קיימת במציאות האפשרות שפרשיות התורה יהיו דבוקות לגופו של האדם.

והוסיף בזה דבר עמוק: ההבנה השטחית הרווחת בעולם היא, ש”מחיצה” ענינה הפרדה והרחקה, אך המתבונן ביתר עמקות יגלה כי פעמים רבות פני הדברים אינם כן - אלא להפך, מחיצה דווקא גורמת ומאפשרת קירבה וסמיכות עם המחיצה.

דוגמה להבנת הדבר: ניקח את המחיצה בבית הכנסת המבדילה בין עזרת גברים לעזרת נשים - מהות עניינה אינו להרחיק את הנשים, אלא אדרבה - לאפשר לנשים להגיע אל בית הכנסת על מנת שיוכלו להתפלל עם הציבור ולשמוע קריאת התורה או תקיעת שופר, הרי שאלמלי המחיצה הן היו נאלצות להשאר בביתן.

פורים דיליה

הא לך מחיצה שאינה יוצרת הפרדה וריחוק, אלא קירבה.

זהו גם ענינו של מחיצות רבות שמצינו בתפילין, בבחינת "מחיצה בתוך מחיצה" בינינו לבין פרשיות התפילין. כמו צביעת הבתים והרצועות בצבע שחור, מאחר וצבע זה מבטא מחיצה של "חושך ענן וערפל" וכמו שהיה במעמד הר סיני, ולהניחם לתוך "בתים", ולא להניח בתוך הראש אלא על ה"קרקפתא" - עצם הגולגולת הקשה המפריד ומבדיל בין הפרשיות למוחו של אדם - רק אז ניתן לקשור את התפילין - השם הקדוש - למוחו של האדם, ועל ידי זה נעשה הראש בבחינת "קרקפתא דתפילין"!

לא נברא הראש אלא לתפילין!

וראיתי דבר נפלא במדרש אותיות דרבי עקיבא (אות פ), וכך כתב: "וכל אבר ואבר שבראת באדם לא בראת אותו לבטלה. לא בראת ראש אלא לכבוד שמך - לתפילין".

הרי שכל מה שנברא הראש - האיבר החשוב באדם, רק לתפילין, וכאשר מניח עליו האדם את התפילין נשלמת תכלית יצירתו, נורא!

מי שיש לו תפילין בראשו - מוחזק שלא יחטא!

עוד מהמעלות הנפלאות של הלבוש בתפילין: על ידי התפילין האדם שמור מהחטאים, ונביא על כך מקורות מדברי חז"ל:

הגמרא במסכת מנחות (דף מג:): אומרת: "רבי אליעזר בן יעקב אומר: כל מי שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו - הכל בחיזוק שלא יחטא", ופירש רש"י זצ"ל: "מכל וכל עומד בחזקה שלא יחטא".

מבואר מזה שעל ידי הנחת התפילין בראשו הרי הוא בחזקת שמור מן החטאים.

מפני מה חילל מקושש העצים את השבת?

ואכן מצינו בתנא דבי אליהו (פרק כו) דבר נפלא בענין זה, וזה לשונו: “כשהיו ישראל במדבר מה נאמר בהם? (במדבר טו, לב): ”ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת”. אמר הקב”ה למשה: מפני מה חילל זה את השבת? אמר משה לפניו: רבונו של עולם, איני יודע. אמר לו הקב”ה למשה: אני אומר לך, כי בכל ששת ימי חול יש לו לישראל תפילין בראשו ובזרועו, ורואה אותם וחוזר ממעשיו, אבל עכשיו ביום השבת שאין לו תפילין בראשו ובזרועו, לכן חילל זה השבת.

באותה שעה אמר לו הקב”ה למשה: משה, צא וברור להם מצוה אחת שיהיו נוהגים בו בשבתות ובימים טובים, זה מצות ציצית”.

ובדעת זקנים מבעלי התוספות (במדבר שם) הוסיף על פי ה”תנא דבי אליהו”: משום כך נסמכה בתורה פרשת ציצית מיד לאחר המעשה של המקושש.

למדנו אפוא את סגולתה של מצות התפילין המשמשת כהגנה צמודה על האדם מפני החטאים והניסיונות, ומיהו אשר אינו זקוק להגנה מעין זו...

המניח תפילין - כאילו יגע בתורה

יש מאמר נפלא במדרש שוחר טוב (א אות י”ז): ”רבי אליעזר אומר: אמרו ישראל לפני הקב”ה: רבונו של עולם, אנו רוצים להיות יגעים בתורה יומם ולילה, אבל אין לנו פנאי. אמר להם הקב”ה: קיימו מצות תפילין ומעלה אני עליכם כאילו אתם ”יגעים” לילה ויום”.

מבואר מדברי המדרש דבר פלא שלא מצינו במקומות אחרים. מי שמקיים מצות תפילין מעלה עליו הקב”ה כאילו יגע בתורה!

וראיתי בביאור דברי המדרש בחידושי רבינו יוסף נחמיה (פרשת בא): תפילין של ראש מורים על לימוד התורה - בחינת יששכר, ומי שיש לו

פורים דיליה

מוח בקדקודו ואפשר לו ללמוד ולהשיג בתורה מחוייב ללמוד וללמד ומי שלא חננו ה' בדעת, על כל פנים יתן ידו להיות מ"תמכין דאורייתא" בחינת זבולון, ועל זה מרמז תפילין של יד - וכך יהיה לו חלק בתורת יששכר.

לכן אמר להם הקב"ה אם אין לכם פנאי ללמוד תורה תקיימו מצות תפילין ומשם תלמדו גודל מעלת החזקת ת"ח, ועל ידי זה יהיה לכם חלק בתורה.

נפלא!

הסמ"ג זצ"ל הסתובב בעולם והזהיר על מצות התפילין

וכבר נודע שהגאון בעל הסמ"ג זצ"ל (מובא בחלק מצות עשה הלכות עבודת הבורא) היה מסבב בעולם על מנת להזהיר את כל אחינו בית ישראל שיקפידו על מצות תפילין, וז"ל:

"ויהי אחר ארבעת אלפים ותשע מאות ותשעים וחמש שנים לבריאת עולם, היתה סיבה מן השמים להוכיח, ובשנת תתקצ"ו הייתי בספרד להוכיח. ואימץ הקב"ה זרועותי בחלומות היהודים ובחלומות הגויים וחזיונות הכוכבים ויט עלי חסדו, ותרגז הארץ ותהי לחרדת אלוקים. ועשו תשובות גדולות וקיבלו אלפים ורבות מצות תפילין, מזוזות וציצית. וכן בשאר ארצות הייתי אחר כך, ונתקבל דברי בכל המקומות".

וכתב על זה הגאון הרב החיד"א זצ"ל בספרו שם הגדולים (מערכת גדולים ערך מ' אות קע"ח), וז"ל: "ולי ההדיוט נראה שהיו להם ליהודים ולגויים חלומות מבהילים וחזיונות הכוכבים המורים רעה לעולם, ושם פחדו פחד, ועל ידי זה קיבלו תוכחתו".

על מה צעק רבי ישמעאל בהן גדול?

על פי כל מה שנתבאר עד כה נוכל להבין דבר תמוה בעניינם של עשרה הרוגי מלכות.

במדרש ”אלה אזכרה” (נוסחה א) מובא באריכות סיפור הוצאתם להורג על קידוש ה’ של עשרה הרוגי מלכות. נביא את הדברים בקיצור:

ביקשו התנאים מרבי ישמעאל כהן גדול שיזכיר את השם הגדול ויעלה לרקיע לחקור אם נגזרה הגזרה מאת השי”ת. טיהר רבי ישמעאל את עצמו בטבילה ובקדושין ונתעטף בטלית ובתפילין והזכיר את שם המפורש, מיד נשאתו הרוח והביאתו למעלה עד הרקיע השישי.

כשנודע לו שם שאכן נגזרה הגזירה מאת ה’, מיד ירד לארץ ואמר לחבריו שיקבלו עליהם את הדין באהבה שכבר נגזרה הגזירה, וכך ישבו יחד זוגות זוגות כל עשרת התנאים, והיו מתאוננים בימין על שנגזרה עליהם גזרה קשה כזאת ושמחים בשמאל על ששקלן הקדוש ברוך הוא בצדקות ובחסידות נגד השבטים.

בעוד רבי ישמעאל כהן גדול מדבר בוכה ומקונן, השקיפה בתו של הקיסר בעד החלון וראתה את יופיו, מיד נכמרו רחמיה עליו ושלחה לאביה ליתן לה שאלה ובקשה אחת.

שלח לה הקיסר: בתי כל אשר תאמרי אעשה חוץ מרבי ישמעאל וחבריו.

שלחה לו: אבקש ממך להחיות את נפשו.

שלח לה: כבר נשבעתי.

שלחה לו: אבקשך אם כן שתצווה להפשיט את עור פניו כדי להסתכל בו במקום מראה.

מיד ציוה הקיסר להפשיט את עור פניו, וכיון שהגיע למקום תפילין צעק צעקה גדולה ומרה ונזדעזעו שמים וארץ. צעק פעם שניה ונזדעזע כסא הכבוד. יצאה בת קול ואמרה: ”אם אשמע קול אחר אהפוך את כל העולם לתוהו ובהו”. כששמע רבי ישמעאל כך שתק.

אמר ליה הקיסר: עד עתה לא בכית ולא צעקת ועתה אתה צועק? ענה לו רבי ישמעאל כהן גדול: ”לא על נשמתי אני צועק אלא על מצות תפילין

פורים דיליה

שלוקחין ממני". אמר ליה הקיסר: עדיין אתה בוטח באלהיך, אמר ליה:
"הן יקטלני לו אייחל". מיד יצאה נשמתו של רבי ישמעאל!

עד כאן דברי המדרש.

נורא נוראות למתבונן! רבי ישמעאל לא צעק על יסוריו הקשים והמרים,
הוא לא צעק על האכזריות שגילו כלפיו, הוא לא צעק על הנשמה שנטלו
ממנו. על מה הוא צעק? על מצות תפילין שנלקחה ממנו!...

רק מי שמבין ומשיג את גודל קדושת התפילין ומעלתן הרבה יכול להגיע
למדרגה כזו!

וראיתי שמבארים דברי המדרש: שהרי כתוב בתפילין "כי שם ה' נקרא
עליך" היינו השם ש-די מצטרף משי"ן ודלי"ת שבתפילין שבראש ויו"ד
מתפילין שביד, והקלף המקשרם והמחברם הוא גוף האדם, וזהו שם ה'
נקרא עליך כפשוטו ממש.

ועל כן כשפשטו את עורו של רבי ישמעאל מעליו לא פצה פה וקיבל
את ייסוריו באהבה עד שהגיעו למקום תפילין ואז צעק צעקה גדולה ומרה
- כאשר נשבר הקלף עליו רשום שמו יתברך!

האיסור להסיה דעת מהתפילין

נציג לקראת הסיום שתי הערות הנוגעות למעשה - הנהגות נכונות
שראו מאוד להיזהר בהן, ועל ידן נוכל לזכות לקדושת התפילין שתחפוף
עלינו:

השמירה מהיסח הדעת מהתפילין, והזהירות לא לדבר עמם שיחת חולין.

הגמרא במסכת שבת (דף יב.) אומרת: "אמר רבה בר רב הונא: חייב אדם
למשמש בתפילין בכל שעה ושעה, ק"ו מציץ - מה ציץ שאין בו אלא הזכרה
אחת, אמרה תורה: "והיה על מצחו תמיד" - שלא יסיח דעתו ממנו, תפילין
שיש בהן הזכרות הרבה, על אחת כמה וכמה".

וּכְתַב הַרִיטָב”א זצ”ל (במסכת יומא דף ז:): אף על גב דלקדושה ולמילי אחריני ציץ חמור מתפילין, שהרי ציץ אינו אלא בכהן גדול ובמקדש, אפילו הכי לענין הזהירות מהיסח הדעת שטעמה מחמת ההזכרה שבציץ, תפילין חמורין יותר שהרי יש בהן כמה אזכרות.

וּכך נִפְסַק לְהִלְכָה בְּשׁו”ע (סי’ כח ס”א): ”חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה שלא יסיח דעתו מהם”.

למדנו שצריך האדם לשמור עצמו שלא להסיח דעת מהתפילין בעת שהוא לבוש בהם.

”אני לא דברתי עם התפילין שבעים שנה”!...

אחד הגורמים להיסח הדעת מהתפילין הוא הדבור בדברי חולין. וענין זה צריך חיזוק גדול.

אכן, בתקופות עברו אנשים היו מאוד נזהרים שלא לדבר שום שיחה עם התפילין. וכמו שהתבטא פעם האדמו”ר מבעלזא זצ”ל: שמעתי פעם יהודים שדיברו ביניהם, אחד אמר לחבירו: ”אני לא דברתי עם התפילין שישים שנה”, חבירו ענה לו: ”ואני לא דברתי עם התפילין שבעים שנה”... אך כיום הנושא נפרץ עד למאוד!

נסיים עם דברי הגאון רבי שלמה גנצפריד זצ”ל בספרו קיצור שו”ע (סי’ י ס”א), וז”ל: וּכְל הַזְהִיר בְּמִצְוֹת תְּפִילִין לְנַהוּג בְּהֵם קְדוּשָׁה שֶׁלֹּא לְדַבֵּר בְּהֵם דְּבָרֵי הַבָּלִים וְשִׁיחַת חוֹלִין - מֵאֲרִיךְ יָמִים, וּמוֹבְטַח שֶׁהוּא בֶן עוֹלָם הַבֵּא שְׁנֵאמַר (ישעיהו לח, טז): ”ה’ עֲלֵיהֶם (שְׁנוֹשָׂאִים עֲלֵיהֶם שֵׁם ה’ בְּתִפְלִין) יַחֲיוּ וְלִכְל בְּהֵן חַיֵּי רוּחֵי וְתַחֲלֵמֵי וְהַחַיִּינִי”.

ה’ יעזור שנוכל להתחזק בזה ולהכיר את מעלת ויקרת מצות התפילין, ועל ידי זה יתקיים בנו הפסוק ”ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר” ונזכה לכל הישועות מכוח מצוה נשגבה זו. אכ”ר!